

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ КУЛЬТУРИ ТА МИСТЕЦТВ
КАФЕДРА ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА І ДИЗАЙНУ**

**ОСОБЛИВОСТІ ВИКОНАННЯ КОМПОЗИЦІЇ ЗА МОТИВАМИ
ЛІТЕРАТУРНОГО ТВОРУ**

**Кваліфікаційна робота (проект)
Пояснювальна записка
на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»**

Виконала: здобувачка 13-421 групи
Спеціальності 023 Образотворче мистецтво,
декоративне мистецтво, реставрація
Освітньо-професійної програми
Образотворче мистецтво, декоративне
мистецтво, реставрація
Мамедова Софія Олександрівна
Керівник к.п.н., доцент Ракович В.В.
Рецензентка: к.п.н., доцентка Алтухова А.В.

Івано-Франківськ – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні засади створення композиції за мотивами літературного твору	5
1.1. Аналіз досвіду ілюстраторів і художників зі створення композицій до літературних творів.....	5
1.2. Особливості виконання композиції технікою туш-перо за мотивами книжкової ілюстрації.....	6
РОЗДІЛ 2. Специфіка виконання композиції до роману «Мемуари гейши»	11
2.1. Формування художнього образу в композиції за романом «Мемуари гейши».....	11
2.2. Послідовність виконання композиції у техніці «туш-перо» за мотивами роману «Мемуари гейши».....	13
ВИСНОВКИ	15
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	16
ДОДАТКИ	18

ВСТУП

Створення композиції за мотивами літературного твору є одним з головних складових втілення емоцій, почуттів, вражень та атмосфери певних сюжетів або загального твору в образотворчому мистецтві. Ці моменти потребують ретельного вивчення, адже мають багато цікавих правил та нюансів, за допомогою яких можна створити справжнє втілення книжкового сюжету. Проводячи дослідження з великою кількістю літератури та електронних джерел, виявляється існує дуже багато нюансів під час створення твору, які потрібно враховувати: жанр, сюжет, стилістика твору. Кожному, хто зацікавлений створенням ілюстрацій може бути корисна інформація про те, на що ілюстратор звертає свою увагу у сюжеті літературного твору аби передати правильне враження від зображення та які є етапи створення композиції. Ілюстрація буде існувати та розвиватись допоки існують і створюються книжки, нові жанри, сюжети, а там де є розвиток, там завжди є і постійне ретельне вивчення та аналіз.

За власними відчуттями після читання твору «Мемуари гейші», за мотивами якого ми працюємо, метод оригінальна графіка пасуватиме найбільше. Саме тому ми будемо розглядати тему «Особливості виконання композиції за мотивами літературного твору» у техніці оригінальної графіки туш-перо.

Мета роботи: створення композиції за мотивами літературного твору методом оригінальної графіки.

Відповідно до мети роботи, ми окреслили такі завдання:

1. Здійснити аналітичний огляд досвіду ілюстраторів і художників з виконання композицій до літературних творів.
2. Розглянути техніки оригінальної (станкової) графіки.
3. Висвітлити особливості роботи у техніці туш-перо.
4. Визначити особливості формування художнього образу композиції відповідно до сюжету роману «Мемуари гейші».

5. Розкрити послідовність виконання композиції у техніці туш-перо за мотивами роману «Мемуари гейші» Артура Голдена.

Об'єкт дослідження: процес розробки композиції за мотивами літературного твору.

Предмет дослідження: специфіка виконання композиції у техніці туш-перо за мотивами твору «Мемуари гейші» Артура Голдена.

Методи дослідження: творчий огляд – ретельний аналіз наукових і творчих робіт, пов'язаних з темою нашого дослідження. Порівняльний метод – порівняння інших композицій до літературних творів.

Структура роботи: містить вступ, два розділи, чотири підрозділи, висновки, список використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ КОМПОЗИЦІЇ ЗА МОТИВАМИ ЛІТЕРАТУРНОГО ТВОРУ

1.1 Аналіз досвіду ілюстраторів і художників зі створення композицій до літературних творів

Одними з вражаючих ілюстраторів минулих століть, які зробили великий вклад у історію розвитку книжкової ілюстрації, вважаються брати Лімбурги. Вони створили відомі ілюстрації до книги «Розкішний часослов герцога Беррійського» (Додаток А, рис. 1.1) «У тому ж 1903 році Поль Дюр'є... висунув гіпотезу про те, що часослов побував в Нідерландах, а мініатюри його календарного циклу вплинули на розвиток фламандської книжкової мініатюри.» [17]. Мініатюри «Пори року» та вісім великих мініатюр були створені у 15 столітті позолотою, гуашевими та акварельними фарбами, за замовленням герцога Жана Беррійського. Ілюстрації поєднуються релігійними та в одно час повсякденними сюжетами та викликають уяву зв'язку людства з потойбічним світом та вражають своєю технікою й кропіткою деталізацією композицій.

У період 16-18 століть книжкова ілюстрація починає стрімко розвиватися в Україні. Видатним ілюстратором того часу був Григорій Кирилович Левицький. «Г.К. Левицький сприяв жанровому збагаченню української гравюри, розвитку портрета, побутового, історичного та пейзажного жанрів. Всі його роботи відзначаються оригінальністю композиції, виразним малюнком, досконалим володінням техніками різцевої гравюри та офорту. Творчість Георгія Кириловича Левицького вплинула на багатьох майстрів різця другої половини XVIII ст.» [18]. Найвідоміша його робота, яка захоплює з першого погляду, – «Геза на честь Р. Заборовського» (Додаток А, рис. 1.2). Його техніка гравюри так само має надзвичайну деталізацію та добре продуманий композиційний сюжет, де головним центром митець виділив

портрет митрополита Рафаїла Заборовського, а навколо нього боги, студенти, київські архітектури та пейзажі. Свою майстерність та вплив Г. Левицький передавав і наступним поколінням.

Більш сучасними є представники книжкової ілюстрації, які вміли передавати пером усю велич книжкових розповідей про українську культуру та історію: Георгій Якутович та його бачення, наприклад, української чаклунки (Додаток А, рис. 1.3), адже деякі бабусі у нас досі передають у спадок свої знання ворожіння, приказок, світлої магії тощо – це є також невід’ємна складова культурної спадщини та традиції України, на які зазначав Старший Якутович. Його син Сергій Якутович, який унаслідував справу батька, вправно зображав велич козацького війська (Додаток А, рис. 1.4). У своїх роботах він використовував, характерні техніці туш-перо, чорні лінії та поєднував переважно із червоними лініями, які дуже добре символізують козацьку фізичну та духовну міць, пристрасть до перемоги і свободи, адже червоний колір символізує саме ці аспекти.

На прикладі минулих митців, ілюстраторів ми маємо аналізувати їх роботи, брати до уваги щось для себе, більше надихатися їх баченням та шляхом становлення відомими попри всі негаразди. В них більший багаж досвіду, який може вказати митцю правильний напрям і допомагає запобігти багатьох помилок на шляху особистого творчого розвитку.

1.2 Особливості створення композиції до книжкової ілюстрації

Композиція у мистецтві має певну низку правил, які забезпечують зручне сприйняття твору людині, яка ним цікавиться (читає, слухає, дивиться тощо). Ілюстратор також має слідувати сталим правилам. Без них ілюстрація може втратити ту особливу атмосферу, та правильний сенс, який має нести в собі.

Тож перше з чим має визначитися ілюстратор – це центр композиції. Цей компонент одразу дає можливість нашим очам визначити що є головною ідеєю твору, сюжетного моменту або персонажа, а що є другорядними додатковими

компонентами. Добре зображена композиція одразу виділяє і дозволяє побачити та виділити який об'єкт є головним, що є трохи далі від композиції, а що прописане фоном і не є головним. Якщо цей баланс порушено, то глядачу буде важко побачити та виділити головну ідею твору, погляд буде губитися на однаково занадто добре прописаних об'єктах, або з надлишковою деталізацією. Картину неможливо буде зчитати та виділити головне, а очі так і не зрозуміють головної ідеї, яку автор хотів передати.

Наступним правилом є лінії, які задають динаміки та напрямку композиції. З їх допомогою митець може направляти погляд глядача у правильний напрям, поглиблювати простір ілюстрації та створювати динаміку. Яскравим прикладом є зображення пейзажів або архітектурних будівель за повітряною перспективою, або за допомогою ліній передавати рух можливого об'єкту, адже відомо що існують поняття статички та динаміки. При статичному положенні глядач, дивлячись на ілюстрацію, має зрозуміти що фігура не рухається й знаходиться у спокійному нерухомому стані. Динамічна композиція має передавати усю динаміку руху та вказувати, що об'єкти на зображенні знаходяться у стані активності. Яскравим прикладом статичного зображення може буди ілюстрований портрет персонажа, де головною метою є показати його зовнішній вигляд. Персонажа створюють стоячи, сидячи, але фігура остається нерухомою для нашого погляду. Малюючи, наприклад, сюжет бійки декількох персонажів, ілюстратор за допомогою ліній зображає усю динаміку напруженого моменту сюжету та передає рухи м'язів людини, як це буває і в реальному житті. Таким чином можна побачити та зчитати очима який напрямок передають лінії композиції.

Інше на що має звертати ілюстратор свою увагу – це пропорції та масштаб у композиції. Грає не менш важливу роль для грамотного балансу твору. Художник має добре та вміло володіти правилами, добре аналізувати співвідношення об'єктів один до одного на зображенні. Якщо аналізувати та порівнювати той простір що нас оточує, то можна переконатися що один об'єкт

виглядає більше або менше, порівнюючи з іншим. Також художник зазвичай може виміряти скільки маленького об'єкта може вміститися в більш великий. Таким чином ми визначаємо співвідношення великого та маленького об'єктів, щоб не зобразити їх помилково суперечними між собою. На прикладі будови людського тіла можна проаналізувати його співвідношення до окремих частин тіла. «Архітектор Вітрувій у своїй праці про архітектуру стверджує, що заходи людини так влаштовані природою, що чотири пальці складають ширину долоні, чотири долоні — фут...і ці розміри закладені в його будівлях. Якщо ви розсунете ноги так далеко, що зменшитеся на одну чотирнадцяту свого зросту...простір між ногами утворює рівносторонній трикутник. Розмах витягнутих рук людини дорівнює його зростанню (висоті)...відстань від нижнього краю підборіддя до верхівки голови становить одну восьму зростання людської істоти...» [4]. Проте «Мікеланджело відкинув таку теорію пропорції, заявивши, що людина не може бути притиснута до фіксованої міри. Так що жорсткого правила не існує.» [4]. Щоб порушувати правила, треба їх спочатку досконало опанувати, як, наприклад, художники часто порушують пропорційне співвідношення у карикатурних зображеннях, але це має бути збалансованим та доречним у продуманій композиції.

У композиції при розташуванні елементів твору існують певні схеми грамотного розміщення компонентів. Вони сприяють, як і інші компоненти композиції, зручнішому й правильнішому баченню ідеї твору або ілюстрації. Зір глядача одразу зловить правильну динаміку сюжету, задуману художником. Митець лише має визначити яка схема пасує найбільше: крупний план об'єкта, якщо метою є зобразити портрет персонажа, S-образні композиції використовують частіше за все у пейзажах, по правилу третин елементи розташовують на лініях перетину, композиція розміщена по трикутнику, розміщення головного об'єкту збоку формату, обрамлення головного об'єкту, повторне і ритмічне зображення елементу та симетрична композиція. Ілюстратор має визначитись із загальною композицією майбутнього твору до книжкового твору, і не слід забувати про формат, адже ілюстрація може бути

розміщення переважно окремії сторінці прямокутного формату у в вертикальному положенні, або може бути невеликим додатковим елементом до сторінки з текстом.

Створюючи ілюстрацію до книги художник звичайно має шукати відповідні відтінки кольорів до певного сюжету або жанру твору, які будуть передавати читачу і глядачу правильну атмосферу та відчуття. Романтичним сюжетам будуть більш притаманні ніжні відтінки, повітряні, світлі можливо навіть пастельні. Сучасні фантастичні мотиви зображають більше сміливішою палітрою кольорів. Дитячим ілюстраціям властива яскрава і, в деяких моментах, проста колірна гамма, яка буде привертати та зацікавлювати зір та інтерес дитини.

У світі книжкових ілюстрацій існує дуже багато різноманітних технік реалізації сюжетних зображень за мотивами книжкової літератури, тож ілюстратор має великий вибір втілення композиції до, які у сучасному світі можуть друкувати у величезному тиражі. Один вид образотворчого мистецтва з'явився одразу, як почало розвиватися друкарство. Оригінальна графіка, яка створює лінійний та композиційний малюнок переважно одноколірним графічним матеріалом: туш та перо, зараз також можуть використовувати «лінери» – фломастери із різною товщиною кінцівки. На щастя прибічників традиційного відтворення ілюстрації оригінальною графікою не стає менше, адже перо, яким ми малюємо композицію може стати все одно набагато зручнішим. Ілюстратори можуть використовувати різні методи виконання цієї техніки. Це може бути тоновий малюнок штрихованими лініями від найсвітліших до найтемніших ділянок композиції, поєднання розмитої акварельної туші та її чітких ліній, гра ліній та різних візерунків.

Отже, задля нашого правильного композиційного зображення за мотивами літературного твору у техніці туш-перо, композиція має відповідати написаній історії письменника або ж описаного портрету у сюжеті. Крім того,

ілюстратор мусить дотримуватись правила композиційного зображення, з метою покращити сприйняття створеної ілюстрації.

РОЗДІЛ 2

ПРОЦЕС ВТІЛЕННЯ ТВОРЧОЇ ІЛЮСТРАЦІЇ ДО КНИГИ

2.1 Ідея, тема, мотив реалізації книжкової ілюстрації

Ілюстрації до книг завжди були кращі за мультимедійні адаптації тим, що перші завжди давали можливість читачу понуритись в атмосферу та пробудити власну уяву. Так людина розвиває свої знання, розумові здібності та розширює світогляд, тоді як перегляд мультимедійної адаптації не надає такої можливості, адже все вже було вигадано та створено за вас. Людина просто дивиться та сприймає готову інформацію, яку їй надають. Навіть психологи радять дітям для розвитку уяви та розумового аналізу більше читати казки з ілюстраціями, аніж дивитися готові мультики. Навіть режисери перед фільмуванням адаптації, ретельно вивчають літературний сюжет.

Тож перед тим як розпочати створення ілюстрації, необхідно проаналізувати усі складові твору, які роблять його особливим та неповторним та ретельно вивчити сюжет, персонажів, атмосферу, бо сама ілюстрація має лише посилювати відчуття та емоції до сюжету книги.

Спершу автор визначає тему та сюжет книги, на яку буде спиратися створення головної композиції. Для цього не достатньо лише прочитати скорочений опис, або вступ до книги. Ілюстратор має сам прочитати кожную сторінку та проникнути душею, розумом та уявою у сюжет, інформацію яка там є, побачити образ персонажів, їх характер і навіть причини деяких вчинків. Все це кропітка робота, але так майбутній результат дозволить читачу також понуритись у світ твору.

Якщо втілюється в ілюстрацію один з якихось персонажів книги, то в такому випадку також враховується декілька не менш важливих аспектів. Частіше за все у книжковій літературі персонаж своїм зовнішнім виглядом відображає характер та стан душі, або навпаки автор може приховувати темну, або світлу сторону за протилежною зовнішністю. Ілюстратор має обов'язково

звертати увагу на опис літературного героя як його бачить та описує автор і на підґрунті цього зображати побачений образ. Одразу згадується приклад миротворця та великого злодія. Одного завжди уявляли та зображали у світлому образі, інший знаходиться на стороні п'їтьми, яка завжди буде асоціюватися з темною атмосферою та відповідним стилем реалізації ілюстрації.

Під час створення композиції автор спирається на атмосферу, жанр та зміст твору. Наприклад ми не будемо створювати фентезійні мотиви для книги наукового напрямку, або зображати персонажа твору, який не відповідає книжковому опису. Тож кожен жанр та напрямок матиме свої характерні відмінності. Романтичному жанру властиві ніжність, легкість, нотки меланхолії у лініях та кольорах. Деяким жанрам властиві загадковість, більш приглушені кольори, міфічні вигадані сюжети композиції. Для літератури наукового характеру використовують переважно лінійні графічні ілюстрації. У дитячій літературі ілюстрації мають привертати увагу та зацікавленість маленького читача, тож використовують стилізовані малюнки та яскраві кольори. Тож стиль композиції має відповідати цільовій аудиторії книги.

Оригінальна графіка поєдную у собі дуже багато технік. Одна з них дуже відповідна до нашої творчої роботи. Техніка «гохуа», яку ми поєднаємо з технікою «туш-пер». Вона була зароджена у країнах східної Азії ще у століття до нашої ери. Вона поєднує акварельні нотки ніжності, та чіткі лінії темної туші. Яскравими прикладами цієї техніки є роботи Ю Хуан Хуан (Додаток Б, рис. 2.1) та Цзин Юаня (Додаток Б, рис. 2.2). Сюжет Літературного твору, обраного нами, розгортається на японських землях і така техніка якнайкраще відтворить атмосферу та відчуття сюжету. Роман американського письменника Артура Голдена «Мемуари Гейші» 1997го року видання знайомить читача з японською культурою часів до та після Другої світової війни. Роль розповідача виконує сама головно героїня, на ім'я Нітта Саюрі, яка розповідаю читачу увесь свій важкий шлях становлення справжньою гейшею. Відомо, що на східній частині людям характерне чорняве волосся, та темні очі, проте головна героїня

з самого дитинства мала особливі очі блакитно-сірого відтінку: «Мама казала, що ми з нею як дві краплі води. І вона не помилялася: у нас обох були певною мірою унікальні очі, які годі й зустріти десь у Японії.

На відміну від загальнопоширених темно-карих очей, як у всіх інших, очі моєї матері були світло-сірі, а мої — точнісінька їхня копія. Коли я була зовсім дитиною, мені здавалося, що хтось проколов дірку в її очах, і звідти витекло все чорнило. Вона вважала це трактування дуже потішним.» [14, с.5]. Визначає автор. Саме тому нами було обрано поєднання у композиції чорнил та блакитної водянистої акварелі на очах, бо автор також порівнює Нітту Саюрі із водною стихією, яка пливе за течією, проте завжди знайде сили сточити камінь, знести усі перешкоди на своєму шляху: «Мама мене порівнювала з водою. Вода завжди прокладає собі шлях навіть крізь камінь. Опинившись в пастці, вода знайде, куди просочитися... Навіть камінь можуть знищити краплі нескінченного дощу... Ми, у кого в природі багато води, не вибираємо, куди нам плисти. Все, що ми можемо, так це плисти туди, куди нас виносить життя... Вода змінює форму й обтікає предмети, знаходить таємні шляхи, про які ніхто і не здогадується — крихітну щілину в даху або в днище коробки. Хоча це і мінливіший з елементів, він може розмити землю, загасити вогонь, зрушити шматок металу. Навіть дерево, що доповнює воду, не може вижити без вологи...- Мені здається, я нагадую річку, перегорожену греблею на ім'я Хацумоно.

- Можливо, ти права, — сказала вона, ласкаво подивившись на мене. - Але часом річки зносять греблі.» [14]. З метою передати натуру головної героїні ми будемо використовувати колір та символіку, які асоціюються з водною стихією.

2.2 Послідовність виконання практичної частини кваліфікаційної роботи

У практичній частині кваліфікаційної роботи ми розпочинаємо з пошуку концепції та композиції на ескізах. Була спроба зобразити один с сюжетних

подій твору, проте головною метою було передати красу та внутрішній образ головної героїні, тож концепція портрета пасувала найкраще, аби не відвертати увагу на іншу атмосферу твору. Далі обиралась колірною гамма, яка характеризувала персонажа і передавала відповідні до нього враження у читача. Вище було зазначено, що автор описує світлі азійські очі ілюстрованого персонажа, наче вони втратили чорнила та отримали незвичний блакитно-сірий колір. Крім того, відомо, що гейшам характерній нафарбовані червоні вуста. Тому у начерках обираємо чорний чорнильний колір в техніці туш-перо, акварельні блакитний та червоний кольори в азійській техніці гошуа. Проте червоний використовується більш прозоро, аби не зробити композицію важкою та не привернути увагу лише до губ.

Після вибору відповідного начерку робота переноситься на формат акварельного паперу А2 відповідно до композиції, де центром є сам персонаж у ракурсі $\frac{3}{4}$ трохи нижче плечей. Будова виконується за пропорціями простим олівцем.

Наступним етапом є акварельний підмальовок, який ми застосовуємо мокрим розмитим ефектом у декількох місцях. Локально та на очах – блакитний, та вустах – блідо-червоний, які характеризують головну героїню та несуть у собі символіку та асоціацію її образу.

Після просихання підмальовка, застосовується лінійний малюнок пером та чорною тушшю з використанням на деяких ділянках певних візерунків та подальшої деталізації.

У кінцевому результаті ми отримуємо характерний портрет за описаними мотивами у книжковому романі. Ілюстрація має викликати розуміння культури та походження персонажа, передавати її внутрішню натуру та книжковий зовнішній вигляд, який описує автор.

ВИСНОВКИ

З усього вище написаного ми виконали завдання та проаналізували роботи відомих представників книжкової ілюстрації, визначили композиційні аспекти створення ілюстрації та висвітлили особливості техніки «туш-перо», розібрали характерні особливості роману, на які потрібно звернути увагу, при ілюстрації за його мотивами та зазначили етапи формування творчої частини.

З усього вище написаного можна зробити висновок та зазначити, що усі композиційні аспекти мають пасувати до сюжетної лінії, або до певної сцени, персонажу. Якщо у процесі читання вони не будуть відповідати тематиці або жанру книги, це спонукатиме відчуття дисонансу та невідповідності до сюжету твору та може зіпсувати загальне враження. Під час створення гармонійної ілюстрації до сюжету книги для читача, художник має знати й дотримуватися певних правил композиції: розміщення об'єктів на форматі, вказівні лінії динаміки або статички, перспектива, пропорції та масштаб, колірна гамма та її правильна комбінація. З їх допомогою митець створить доречну композицію, яка буде зручною та зрозумілою для зорового аналізу і яка пасуватиме головній ідеї, сюжету або персонажу твору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Heller S. 100 Illustrators / S. Heller, J. Wiedemann., 2017. – 680 с.
2. Obrazotvorche mystetstvo. (2009). Україна: Spilka khudozhnykiv Ukrainy.
3. Agerer M. S. Bildgestaltung Zeichnen: Gestaltung & Komposition von Zeichnungen / Markus S. Agerer., 218. – 144 с.
4. Proportion und goldener Schnitt [Електронний ресурс]. – 2010. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.lernhelfer.de/schuelerlexikon/kunst/artikel/proportion-und-goldener-schnitt#>.
5. Gschwendtner G. Der Kunst-Ratgeber. Kompositionslehre Formen / Gerlinde Gschwendtner., 2005. – 64 с. – (Englisch Verlag).
6. Seiss H. Der Kunst-Ratgeber. Kompositionslehre: Konzentration im Bild / Helmut Seiss., 2005. – 64 с. – (Englisch Verlag).
7. Коттон Ш. Фотографія як сучасне мистецтво / Шарлота Коттон. // ArtHuss. – 2022. – №4. – С. 336.
8. Резніченко М. І. Художня графіка. Змістові модулі 1, 2. Навчально-методичний посібник для студентів художньо-графічних факультетів / М. І. Резніченко, Я. М. Твердохлібова. – Тернопіль: Навчальна книга - Богдан. – 272 с.
9. Фотомистецтво: традиція та сучасність [Електронний ресурс] // KyivGallery. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://kyiv.gallery/statii/fotomystetstvo-tradytsiia-i-suchasnist>.
10. Кудрявцева Ю. Історія винаходу фотоапарата: 5 цікавих фактів [Електронний ресурс] / Юлія Кудрявцева // МОУО. – 2007. – Режим доступу до ресурсу: https://www.mojo.ua/ua/news/istoriya_izobreteniya_fotoapparata_5_lyubopytnyh_faktov.html.

11. Жозеф Нісефор Ньєпс [Електронний ресурс] // Wikipedia – Режим доступу до ресурсу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Жозеф_Нісефор_Ньєпс.
12. Лагутенко О. GRAFHEIN. Графіки. Нариси з історії української графіки ХХ століття / Ольга Лагутенко., 2007. – 168 с.
13. Розвиток писемності та літератури Месопотамії [Електронний ресурс]. – 2010. – Режим доступу до ресурсу: <https://osvita.ua/vnz/reports/culture/10262/>.
14. Голден А. Мемуари гейші / Артур Голден., 217. – 560 с. – (Клуб сімейного дозвілля).
15. Белічко Ю. В. Георгій Вячеславович Якутович / Ю. В. Белічко. – Київ: Мистецтво, 1968.
16. Сергій Якутович [Електронний ресурс] // Арт-центр Павла Гудімова – Режим доступу до ресурсу: <https://yagallery.com/authors/sergij-yakutovich>.
17. Розкішний часослов герцога Беррійського [Електронний ресурс] // Вікіпедія – Режим доступу до ресурсу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Розкішний_часослов_герцога_Беррійського#Повний_зміст_Розкішного_часослова.
18. Загребельна І. Видатний гравер із козацької родини Носів [Електронний ресурс] / Інна Загребельна. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: http://www.m-kaleidoscop.ltava.org/2017/11/blog-post_21.html.

ДОДАТКИ

Додаток А

рис. 1.1 брати Лімбурги

«Анатомічна людина» при бл. 1416 р.

рис. 1.2 Г. К. Левицький

«Теза на честь Р. Заборовського» 1739 р.

Рис. 1.3 Якутович Георгій

В'ячеславович «Чаклунка» 1990 р.

Рис. 1.4 Якутович Сергій

Георгійович «Покрова» із серії
«Запорожці» 2006 р.

ДОДАТОК Б

Рис. 2.1 Ю Хуан Хуан «Висоти»

Рис. 2.2 Цзин Юань «Тигри у стилі сеі», серія «Тисяча Картин»